

L'AVENÇ

Literari * Artistic * Cientific

REVISTA MENSUAL ILLUSTRADA

CAVALLERIA RUSTICANA

(TRADUCCIÓ)

QUAND en Pepet Macca, fill de la Mariagna, va tornar del servici, cada diumenge feia el maco pels carrers am l'uniforme de *bersagliere* i el casquet vermell. Les noies s'el disputaven amb els ulls tot anant a missa amb el nas dins la mantellina, i els marrecs, embadalits, el voltaven com a mosques. També portava una pipa amb el rei a cavall, tant ben fet que semblava de carn; i encenia els mistos sobre el darrera dels pantalons, aixecant la cama, com si dongués una puntada de peu. Més am tot això la Roseta de cà l'Angel no s'avia deixat veure ni a la missa ni al balcó. Era promesa amb un de Licodia que feia de carreter i que tenia quatre mules a l'estable. De primer en Pepet, quand ho va saber, volia fer una barrabassada: volia treure-li els budells al sol an el de Licodia; però no va fer res d'això, i es va desfogar anant a cantar totes les cançons rabioses que sabia sota la finestra de la seva estimada.

—¿Que no té re que fer en Pepet de cà la Mariagna, que passa les nits cantant com un passarell solitari?

Finalment es va topar am la Roseta, que venia de fer l'anada a la Mare de Déu de l'Ajuda, i al veure'l no es va tornar ni vermella ni groga, com si res no agués estat.

—Ditxosos els ulls qu'us veuen!—li va dir ell.

—Ola, Pepet! Ja m'ho avien dit qu'aviau tornat no fa gaire.

—I a mi m'han dit moltes més coses,—va fer-li ell de contesta.—¿Qu'és veritat qu'us caseu am mestre Jaume, el carreter?

—Si Déu no mana lo contrari!—respongué la Roseta, ajustant-se per sota la barba el mocador del cap.

—La voluntat de Déu ia feu anar en dança pel cantó qu'us té més compte! I la voluntat de Déu ha sigut que jo avia de tornar de tant lluny per trobar-me amb aquestes noves. Oi, Roseta?

El pobre xicot procurava pendre-s'ho am tranquil·litat; però la veu engar-

gossada el traïa. I va seguir darrera la xicota gronxant-se, am la borla del casquet que li ballava d'aquí d'allà per l'esquena. An ella, la veritat, li feia molta pena veure'l així, am la cara llarga; però no tenia cor de dir-li cap paraula de consol.

—Ja veureu, Pepet,— va acabar per dir-li;— m'en torno am les meves amigues. Què dirien la gent si em veien am vós?

—Just!— va respondre en Pepet.— Are qu'us caseu am mestre Jaume, que té quatre mules, no convé fer enraonar la gent. Com que la meva mare, pobreta, la va tenir que vendre la nostra mula torda, i aquell trocet de vinya de sobre el camí ral, quand jo era al servici. Ja ha passat aquell temps que la Berta filava, i vós ja no us en recordeu de quand ens parlavam, vós de la finestra estant i jo del pati, i qu'em vareu regalar aquell mocador abans d'anar-m'en, que Déu sab quantes de llagrimas hi hai plorat dedins tot fent via lluny, lluny, tant, que fins se li anava a un om de la memoria el nom del nostre poble. Are, adéu-siau, Roseta. Fem compte qu'ha plogut i que s'ha aixugat, i que la nostra amistat el vent se l'ha enduda.

La Roseta es va casar amb el carreter, i el diumenge es posava al balcó, am les mans sobre el ventre per a fer veure tots els grossos anells d'or que li avia regalat el seu marit. En Pepet seguia passant i tornant a passar pel carreró, am la pipa a la boca i les mans a la butxaca, am posat d'indiferencia i mirant-se les noies. Però en el seu interior espeternegava de rabia, tot pensant que li avien pres la xicota i qu'aquesta feia com aquell qui no el veia quand li passava pel davant.

—Perquè vegi que tant me l'estimo cuita com crua, aquesta poca-vergonya, are meteix que faig l'amor a la seva veïna!— balbotejava.

Devant per davant de càl Jaume s'hi estava mestre Joan, el vinyater, qu'era ric, ric, tant, que la gent deia que no sabia lo qu'es tenia. Aquest ome tenia una filla soltera. En Pepet tant se va bellugar, que va entrar de guarda-bosc a casa mestre Joan i va començar a intervenir per la casa i a dir parauletetes dolces a la xicota.

—Per què no aneu a dir-les a la Roseta aquestes cosetes?— responia la Marguerida.

—La Roseta ja és una senyora! La Roseta s'ha casat amb un príncep, are!

—Jo lo qu'és un príncep no m'el mereixo.

—Vós en valeu mil de Rosetes, i jo sé d'un qu'essent-hi vós ni menos se la miraria a la Roseta; perquè, vaja, és un dir, la Roseta no val ni la sola de les vostres sabates.

—La guineu, quand no les pod aver...

—Va dir: «—I que n'ets de maca, rateta meva!»

—Uix! Quines mans més llargues, Pepet!

—Que teniu por qu'us mengi?

—Por no en ting ni de vós ni de qui us va fer.

—Are qu'hi penso, la vostra mare era de Licodia. Teniu la sang bullenta! Ui, qu'amb els ulls us menjaria!

—Amb els ulls, rai, no fareu pas engrunes. Vaja: ajudeu-me a carregar aquêt feix, si us plau.

—Per vós fóra capaç de carregar-me a coll tota la casa.

Ella, per no tornar-se vermella, li va tirar un tronc de cep que tenia a mà, i que per miracle no el va tocar.

—Afanyem-nos, que xerrant xerrant n'agarbellariam pocs de sarments.

—Si jo fos ric m'agradaria trobar una dòna com vós, Marguerida.

—Lo qu'és jo pas me casaré amb un príncep com la Roseta; però de dot no m'en mancarà pas quand sigui l'ora.

—Ja ho sabem, ja, que sou rica!

—Doncs si ho sabeu afanyeu-vos, qu'el pare està per venir, i no voldria qu'em trobés pel defòra.

El pare començava a fer mala carota; però la noia feia veure que no se n'adonava, perquè la borla del casquet del *bersagliere* li avia fet pessigolles adins del cor i li ballava sempre davant dels ulls. Com el pare va posar a la porta an en Pepet, la xicota li va obrir la finestra, i es passava enraonant amb ell tot el vespre, que tot el poble n'anava ple.

—Em torno boig per tu,—deia en Pepet.—Hi perdo la sòn i la gana.

—Romanços!

—Voldria esser el fill d'en Victor Manuel, per casar-me am tu.

—Romanços!

—A fè de Déu qu'et beuria com l'aigua!

—Romanços!

—T'ho juro!

—Ai, la mare!

La Roseta, qu'escoltava cada vespre amagada darrera el test d'alfabrega de la seva finestra i qu'es tornava de deù mil colors, un die va cridar an en Pepet.

—I dós, Pepet, que ja no som amigs, que ni em doneu el bon die?

—Ai!—va sospirar el minyó.—No és pas per falta de ganes!

—Mai que m'el vulgueu donar, ja sabeu ont estig!—va respondre la Roseta.

En Pepet va tornar a saludar-la tant sovint que la Marguerida s'en va adonar, i li va plantar la finestra pels bigotis.

Els veïns s'el senyalaven amb una rialleta o amb un moviment de cap quand passava el *bersagliere*. El marit de la Roseta la voltava seguint les fires am les seves mules.

—Diumenge vui anar a confessar, qu'aquesta nit hî somiat reïms negres,—va dir la Roseta.

—Deixa, dòna, deixa!—suplicava en Pepet.

—No, no, qu'are que s'acosta Pasqua, el meu marit ho voldria saber per què no hî anat a confessar.

—Ah, sí!—rundinava la Marguerida de càl Joan, esperant agenollada el seu torn davant del confessionari ont la Roseta feia bugada dels seus pecats.—Jo et juro que no aniras a Roma per la penitencia!

Mestre Jaume va tornar am les seves mules, carregat de pessetes, i va portar com regalo a la muller un vestit nou molt bonic per les festes.

—Ja feu bé de portar-li regalos,—va fer-li la veïna Marguerida,—perquè mentre sou fòra la vostra dòna us guarneix la casa.

Mestre Jaume era d'aquells carreters que porten la gorra de gairell, i quand va sentir parlar així de la seva dòna es va tornar grog com la cera.

—Mil redimonis!—va fer ell.—Si no és veritat lo que dieu, lo qu'és amb

els ulls no hi plorareu pas més, ni vós ni cap de casa vostra, perquè us els aig de treure.

—No estig pas feta a plorar,—va respondre la Marguerida.—Mireu: ni menos hî plorat quand amb aquêts ulls hî vist an en Pepet de cà la Mariagna entrar de nit a casa de la vostra dòna.

—Està bé,—va respondre mestre Jaume.—Tantes gracies.

En Pepet, are qu'avia tornat en Jaume, no rodava tant de die pel carreró i passava l'estona a la taverna amb els amigs. La vigilia de Pasqua tenien devant un plat de salcitxes. Com va entrar mestre Jaume, no més del modo com li va plantar els ulls a sobre va comprendre en Pepet que ja hi eren, i va deixar la forquilla al plat.

—Que voleu res de mi, mestre Jaume?—li va dir.

—No, Pepet, no. Sinó que fa qui sab lo temps que no us veia, i volia parlar-vos d'allò que vós sabeu.

En Pepet de primer li avia presentat el got; però en Jaume el va apartar am la mà. Allavors en Pepet es va aixecar i li va dir:

—Què voleu, mestre Jaume?

El carreter se li va abraçar.

—Si demà dematí voleu venir a les figueres de moro de la Masia Fonda, podem parlar d'aquell assumpto, company.

—Espereu-me a la carretera a punta de die i hei anirem junts.

Amb aquestes paraules es varen baratar el petó de desafiament. En Pepet va estrenye entre les dents l'orella del carreter, fent-li així prometença solemne de no mancar.

Els amigs avien deixat la salcitxa sense dir res i van acompanyar an en Pepet fins a casa seva. Na Mariagna, pobreta, l'esperava cada vespre fins altre ora.

—Mare,—li va dir en Pepet,—¿us recordeu de quand vaig anar a soldat, qu'us pensavau que mai més tornaria? Deu-me una bona abraçada com allavors, perquè demà m'en vaig lluny.

Abans qu'es fes de die va agafar el seu ganivet de molles, qu'avia amagat a la pal·liça quand va sortir soldat, i va emprendre el camí cap a les figueres de moro de la Masia Fonda.

—Jesús, Maria i Josep! Aont aneu amb aquesta furia?—somiçjava la Roseta tota espaordida, mentre el seu marit es preparava per anar-s'en.

—Vaig aquí a la vora,—va respondre mestre Jaume;—però jo t'asseguro que més te valdria que no tornés mai més.

La Roseta, en camisa, resava als peus del llit i s'estrenyia an els llavis els rosaris que fra Bernat li avia portat de la Terra Santa, i recitava totes les avesmaries que hi podia encabir.

—Mestre Jaume,—va començar per dir en Pepet després que va aver fet un troç de camí al costat del seu company, qu'anava sense dir res, am la gorra fins als ulls,—com hi hà Déu sé que ting culpa i qu'em deixaria matar. Més abans de venir aquí hî vist la meva mare que s'avia llevat per veure'm marxar, am l'excusa de cuidar les gallines, com si el cor li digués, i com hi hà Déu qu'us aig de matar com un goç per no fer plorar a la meva pobra velleta!

—Això és bo,—va respondre mestre Jaume, treient-se l'armilla,—i picarem fort tots dos.

Amdós tiraven bé el ganivet. En Pepet va rebre la primera, i va esser a temps de parar-la amb el braç. Com la va tornar, va tirar dret a l'ingle.

—Ah, company, qu'em voleu matar!

—Sí, ja us ho hî dit! Are qu'hî vist la meva mare al galliner, em sembla que la ting sempre devant dels ulls.

—Ja cal qu'els obriu bé, els ulls,—va fer-li mestre Jaume,—qu'estig per tornar-vos-la.

Com ell estava en guardia tot encongit per aguantar-se l'esquerra sobre la ferida, que li feia mal, fregant quasi a terra amb el colze, va aplegar rapidament un grapat de pols i la va llençar als ulls de l'adversari.

—Ah!—va udolar en Pepet, apegat.—Sog mort!

Feia esforços per salvar-se fent salts desesperats enderrera; però mestre Jaume el va arreplegar amb una ganivetada al ventre i una tercera al coll.

—I tres! Aquesta és per la casa que m'has guarnit. Are ta mare deixarà estar les gallines.

En Pepet va anar escolant-se una estona d'aquí d'allà per entremitj de les figueres de moro, i després va caure fet un plom.

La sang escumejant li sortia de la gola a raig fet, i ni menos va puguer dir «—Ai, mare meva!

G. VERGA

ANTROPOLOGIA POPULAR

IX

LA GERMANOR

Qls individus i les famílies ètniques, més o menys separades avui pels motius dits nacionals i senyalats per fronteres i duanes, comencen a conèixer què cosa és la salut racional d'un poble amb relació de temps i llog a la qu'els demés disfruten, i sens dubte quasi totes les nacions se troben mitj arruinades ara per causa de les malalties que de molts sigles venen eretant-se dins les costums sols amb motiu de l'aïllament artificial empleiat com sistema de sanitat interior i internacional, puix mai ha pogut dir-se fill de la raó illuminada per la ciència el monstre de la guerra.

Diuen que hi hà un art de governar fundat en les bones costums i senzilles lleis, i també se sent a dir que cada poble té el govern qu'es mereix; i si s'ascolta a l'un costat i a l'altre dels quatre vents cardinals de l'espai, resultarà qu'en materia de sebre amb tota certesa aont és la veritat del sistema de govern ens trobem amb «tants senys, tants parers» al cercar el fonament de l'autoritat del qu'es tingui per millor o menys dolent qu'els altres.

Tot plegat se trobaran principis, sentències, aforismes, dient que governar és fer resistència, és deixar fer, és dirigir a un fi, és trobar formules traçudes per anar tirant, i qui sab quantes definicions més, que no poden esser essencials per quant no passen de descriptives, i encare gracies de tenir-les preparades per una necessitat publica d'academia, d'assemblea, de club, o del que siga, i sortir del pas amb cert lluiment d'erudit.

Un pobre ome de carrera (científic i naturalista de la bona família dels que parlen poc i clar) entenia per son compte, amb totes les reserves del cas, que de governs avui no n'hi hà més qu'un de bo pels pobles treballadors, o siga el qu'es proposi agermanar-los pels medis raonables: per exemple de la virtut privada feta necessitat publica, de les bones costums fetes sosteniment de l'ordre social, de l'instrucció feta mestressa dels afanys particulars, o altres instruments de raó consemblants per la vida civilisada i progressiva cap al bé, o allunyant-se del mal en tot lo qu'es puga.

Deia aquêt bon ciutadà onrat i menestral, fa molts pocs dies, am motiu dels presents aiguats, que tantes morts i ruines han produït en les germanes regions de Toledo i Almeria, que mai s'ha trobat, com avui, una prova més senzilla de l'universalitat dels bons sentiments socials, afirmant que la civilització és piadosa i ilustrada, en quant no pod esser sinó obra gloriosa de la germanor aquest auxili qu'ens donem els uns als altres en les desgracies causades pels elements dits *atmosfera* i *terra*, tornats contra la nostra existencia.

Hi afegia aquêt nostro company i amic de sempre, qu'és cosa facil de provar am fets ben evidents de l'istoria, tant antiga com moderna, que la civilització i el desembrutiment de les races, pobles o families fins avui conegudes dependeixen dels progressos qu'ha pogut fer l'idea de la germanor feta practica amb el nom i forma de ben entesa confraria per la vida sanitosa del treball i de la pau.

I prou sembla qu'és veritat primera i ultima aquêt raonament, que tot-om pod desenrotllar si filosofa un poc no més, cercant els efectes i les causes de la vida social prenent l'humanitat com una sola familia que pod i vol millorar de cos i d'esperit per medi del treball material i de l'estudi moral.

El nostro sigle, per obra dels savis orientalistes, ha arribat a coneixe am molta seguritat quasi tota la vida de la civilització egipcia, caldea, assiria, jueva, etcetera, més o menys relacionada am la de la India i la Xina primitives, i aquestes am la dels aries.

Ademés, els naturalistes de totes les parts del món, preguntant-li a les estranyes de la terra els secrets dels primers temps de la vida umana conjuntada am la de les feres més terribles i gegantines, han pogut demostrar (arreplegant exemplars qu'es diuen *fossils*) com començà la societat en les cavernes o llacunes, *troglodita* o *palafita*, sobre els boscos i montanyes, o prop del mar i dels rius.

No hi hà més qu'anar a un bon museu i, amb un cataleg convenient, fer-se carreg de fins aont l'istoria Natural ha pogut recular de molts mils de mils anys el coneixement istoric antig, que no avia pogut anar més enllà del sigle X abans de Jesucrist am documents segurs de la Grecia contra la Troia cantada per Omer, i també d'Esiodo, en els seus respectius poemes dels eroes i dels omes, aquells en la guerra i aquêts en la pau.

És impossible citar convenientment aquêts dos primers escriptors aprofitant-los dins de l'antropologia primitiva (qu'és el començ de la formació de les costums organitzadores de la familia), per quant la cita té materia prou llarga fins arribar a nombre de planes que fan un llibre.

Però qui es proposi el grand treball de fer l'anàlisi sociologic complet dels graus per què ha passat el desenrotllament de la familia, prenent no més que la trajectoria marcable per l'Olimpo i el Calvari, a l'acabament del sigle XVIII desseguida trobarà un guia molt segur qu'el condueixi am fidelitat i directament fins al nostro temps, en raó a que li farà coneixe la civilització com un organisme, am les seves edats d'infantesa i joventut, graduals i successivament evolucionades de manera qu'els sigles són no més que dies de l'existencia moral que li pertany dintre de l'istoria natural de l'Univers.

Prenent, doncs, com criaturades de mala mena totes les costums oposades a la sanitosa constitució de la familia civilitzada, no hi hà pas dupte qu'és veu molt clar l'existencia d'una corrent dolenta, o siga torrentada dels vicis,

anant a parar al mar social, en el qual naveguem tots, servint-nos el cos de nau, i l'enteniment de nauzer, i la veritat de bussola, mentres vivim com persones devotes de la raó.

Cosa de quitxalla i res més és vulguer fer entrar el clau per la cabota, pensant qu'es poden clavar en el sistema les formes de la virtut, siga amb enginy, siga am força, empleiant els procediments dels vicis, que les fan impossibles.

Avui la salut no existirà ni en els individus ni en les societats fabricant-la am materials corcats i podrits pervinents de malaltia, tant del cos com de l'esperit.

Això és evident per sí meteix am tota fatalitat de causa i de raó suficient a la joventut en qu'ens trobem de l'existència social contemporania.

Res hi hà nou sota del sol, com ja deien els antics; però el ser umà fa i farà sempre el seu camí (ensopegant i caient, aixecant-se i ensejant-se) a cop d'escarments en la tasca de viure molt millor que l'ome primitiu i bon troç més bé que les besties i les feres del desert.

I aquesta feina sols pod fer-se pel quasi miracle de la germanor social, realisant-se tant sols intervenint l'amor i la veritat, com filles de la raó, qu'ho aixeca tot sobre la terra ont vivim materialment com sers organics de l'Univers.

Si es pod admetre com a veritat ben demostrada que l'umana familia es troba are en edat de joventut respecte a la vida de la civilització, no hi hà dret a demanar-li més de lo que pod posseir com instrucció i educació socials profitoses per avui i utils demà.

És veritat qu'el cos social per formar familia util a sí meteix està fatalment obligada a lluitar per viure (com ha dit Darwin), per raó de les forces fisiques i quimiques de l'Univers que li conserven la salut i li acaben la vida am relació o sense del temps de la naixença dels individus; però no és cert que la civilització tingui per llei, ni tampoc com instrument de son avenç, la lluita per l'existència ni personal ni ciutadana o politica, ja que la guerra és la manança de l'ome i tota sa companyia vivent per obra del meteix ome, llençant-ne unes families contre les altres, sempre am proposits i formes de besties iroses i enrabiades que, a més de sebre fer vessar la sang germana, manegen el fog amb invents cada ora més matadors i orrorosos.

¡Vaia una manera de construir portant-ho tot a sang i a fog, arribant fins a la més sacrilega de les mentides al fer pendre part nominal en aquestes lluites a la meteixa divinitat del cel!

Molt i molt enderrerida es troba encare avui l'umana familia quand no cal més que parlar-li de fronteres i de drets duaners, al meteix temps qu'es mouen amb ajuda de musiques, crids i juraments uns draps de color dits *banderes nacionals*, per anar a fer, uns pobles contre altres, obres de malfactors i assassins, cercant-ne la victoria, que sempre s'apropria després un tirà o molts que s'anomenen omes politics i patriotes civilisats; camí de l'immortalitat, segons diuen alguns entretinguts, jugant am ninots de pedra o bronzo per l'ús public de places i edificis, i fins iglesies.

Com cosa de joventut s'entén qu'encare la societat politica d'are faci cas dels sanguinosos conqueridors, siga llegint l'istoria o contemplant monuments fills de la vanitat no més dels negociants de tonteries mal dites *nacionals*.

Lo que no s'entén és que les arts de la pau, que són essencialment umani-

taries, progressives i mai inútils a la família civilisada, es deixin trepitjar per ses oposades les de la guerra, que no poden sortir sinó de caps degenerats per mala erencia o emmalaltits per passions contrenaturals a la família ben avinguda amb el treball de cada die que li dóna el pa pel cos i la quietud de l'anima.

¡Que n'és de difícil l'extinció total de les erencies corporals en les famílies d'un poble o d'una raça! Però encare n'és molt més l'obra de millorar les costums filles de les bestialitats mentals, entre les quals figura en primer terme la guerra entre nacions civilisades.

Res hi fa la forma de govern perquè avui meteix siguen vistes les guerres civils o entre germans de nació; de modo que com vici d'erencia corporal i com pobresa d'instrucció i educació mental no es pod trobar una prova més clara i concloent de qu'ens sobren brutals vicis per dir-nos civilisats a l'acabar-se els jorns del sigle XIX.

Pocs omes es troben en cada família d'una població, i fins d'un Estat, capaços de conduir-se en tots els actes de la vida (més publica que privada) com amigs del proïsme, que fan el bé am paraules i obres pel sol gust de fer-lo, no vulguent permetre en societat més que dugues classes de persones, la dels bons i la dels malvats, o siga els construidors i els destruidors de l'obra social.

Quins són els uns i els altres?

És molt més facil coneixe'ls de vista que senyalar-los per escrit.

El calificatiu de *bo* és d'aplicació universal, acompanyant no sols els títuls naturals, sinó també els demés donats per la societat als individus en particular i arreplegats en famílies.

Ningú diu sense fonament de conducta i sense evidencia de proves qu'un ome és *bon* pare, fill, germà, parent, am relació a una família, i tot-om sab què vol dir-se d'un ciutadà anomenant-lo bon mestre, fadrí, aprenent o cap d'ala d'un ofici (tant si aquêt és umil com si és superior pels graus d'enteniment que li són deguts) a son executor, que se l'encarna i viu amb ell i per ell dins la societat, cercant-ne noblement el benestar i la fortuna de sí meteix i dels seus parents i companys.

Les nacions són poderoses, riques i civilisades am relació fatal de dependència del nombre de *bons ciutadans* que s'hi troben, per exemple, mentres dura un sigle o part d'ell; i no hi hà pas cap dupte, pels que no volem més que veritats dites (a la catalana, o a l'aragonesa, o a la castellana) am noblesa de fi i de dret a dret, qu'en tots els països del món civilisat el nombre de *bones persones* és molt més grand qu'el de les perverses, perquè, si així no fos, la societat es trobaria no anant, com va, cap al progrés, sinó en ses derrereries de disolució i ruina, totalisades en lleis, costums, ofici, llenguatge i demés fonaments i proves de civilisació, que no cal afegir a eixes are dites.

Però succeeix per tot arreu que, per raons socials molt complicades i per lleis de la meteixa naturalesa umana, ademés de les dugues classes de persones sobre anomenades, n'hi hà una terça que, sense ser de transició, es troba are, i qui sab si per sempre, en mitj dels bons i dels malvats, no es pod dir si fent funcions de contrapès, de carrega o de passatge dins de la nau social, viatjant fatalment per mars tempestuosos i plens de bancs perillosissims que no la deixen mai fer son camí depressa i bé.

Aquesta classe entre mitja o mitjana, composta de persones de bé, de ciutadans onrats, de pobres treballadors, és, per grand sort de tot-om, i a vegades

per molta desgracia d'ella sola, la que no pod viure progressant ni moral ni materialment sense la *religió* o relligament que li dóna raó de ser i força per viure entre els savis i els butxins qu'es disputen sa direcció i sos beneficis, explotant-la tant com poden amb enganys o am felonies, valent-se de l'astucia i de la força quasi sempre per arribar a fer crims de totes menes, sense mereixe legalment ni el patibul ni el presiri, ni sisquera la presó.

Are i sempre la força social qu'ens empeny per anar endevant i no enrera, en lleis i costums progressives i conservadores-del benestar personal i collectiu, està i estarà eternament sota l'influencia, no sols de la qualitat, sinó de la quantitat dels ciutadans que saben lo que volen i que mai són esclaus del derrer que parla, sinó, al contrari, prenen per guia de sa raó la conciencia i saben fugir dels enemics qu'els prometen lo que no poden cumplir.

Per això serveixen de llenys de salvació en els dies de tempestat, avui com air, l'*adjuntament* dels que pensen bé i s'onren amb el titul de pares de familia; l'*unió* dels que, portant-se am llibertat d'esperit, s'agermanen per motiu d'art, ofici i estament profitosos a la vida civilisada; i, per acabar, la *suma* moral d'energies intelligentes dels omes i dones de bé que, no vulguent ser víctimes dels malvats, formen companyies de defensa contre la mentida i l'ipocresia, contre l'estafa i la ganduleria, contre la tolerancia de molts vicis privats i públics que, escursant la vida, la fan infernada i abominable per tot aquell que tinga seny natural i ganes de empleiar-lo bé en societat.

Am la germanor ben entesa es fan totes les obres de sociabilitat, tant utils a sí meteix com al proïsme; i puix que previsió és salut, a l'antropologia li pertany la tasca de defensar la veritat natural en profit de tot-om, perquè els desconcerts de la salut social val molt més previndre'ls que curar-los, tota vegada que resulta aquêt sistema més bo i més barato (per raó de la sang, dels diners i del temps que s'estalvien), anant dret a fer obres de persona i no de bestia.

Per això al qui viu aislant-se a posta, se l'anomena am paraules tretes de la zoologia o tractat dels animals classificats.

Si les feres puguessin ensenyar-nos tots els registres del seu entendre, sentir i vulguer (motivats no més que per les necessitats de la carn i la sang qu'els constitueixen), és quasi segur que tot-om s'esgarrifaria, avergonyit, de sebre que tot aislament és bestial i porta sense excepció per elements primers de les costums tot quand repugna a la raó umana anant cap a la civilisació del ciutadà.

Digui's amor al progrés comú, o *altruisme*, el compost moral d'instint i de sentiment qu'ens acosta al proïsme per alcançar els fins de la vida raonable i animal, dita *civil* o *politica*, no hi hà pas cap dupte qu'aquesta sols pod conservar-se i fer progressos colcant-se cada hú en son llog per medi de l'instrució i l'educació, qu'allunyen de les besties i acosten cap a les persones a tots els que la Naturalesa ha donat entranyes bones per disfrutar dels beneficis de la salut i la raó els fa de mare per donar-los esperit d'observació i fruits d'experiencia, com a positius amigs de la vida civilisadora i civilisada.

Si l'humanitat millora i el progrés social se realisa, tot se deu a l'estudi de les lleis naturals de la materia, cumplint-se amb armonia (entesa com suma de forces utils) fóra i dins de la vida umana, no am fatalitat sola, sinó am providencia, que la fa possible, i profitosa, i aguantable, i també falaguera, ja siga

qu'el món s'entengui com comedia o com vall de llagrimes, desde que hi venim fins qu'ens en treu la mort natural o la violenta i fòra d'ora.

Ditxós qui neix am salut, i l'aprofita per fer bé, i pod arribar a jaio, morint del mal de vellesa, qu'és l'unic que no fa patir, perquè treu del món del meix modo que hi porta, o siga per procediments successius i suaus de tota llei natural, cumplint-se am normalitat en els sers vius de l'Univers fins are estudiats per la ciencia de la vida umana i social!

IGNASI VALENTI VIVÓ

Barcelona 30 Setembre 1891.

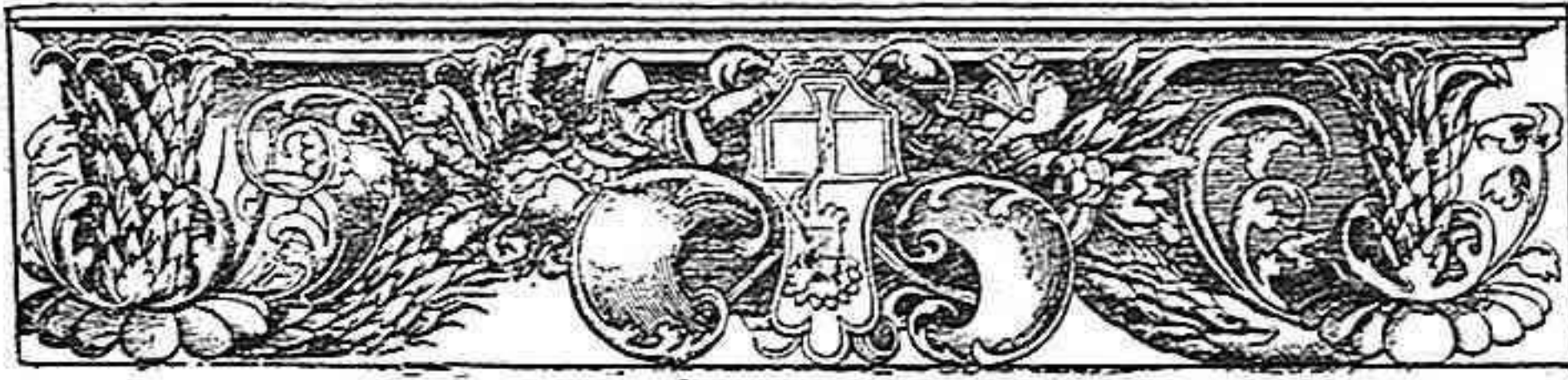
NEGRES BLANCS

*A uns nois que fan les forces
enrotlla la gentada
i els veu allí retorçe's
desllorigats d'ossada,
com cucs movent el cos.
Com ells de punt vestida,
la mare en una caixa
redobla mitj dormida,
i fent voltá una faixa
el pare aixampla el clos.*

*De sopte s'ennuvola
(som al bell mitj del die):
el noi més grand pidola
i l'altro am valentia
prepara el salt mortal.
Però la turbada,
que com torrent desbota,
de gent fa una escampada:
tant sols hi queden sota
ginnastes i timbal.*

*I mentres que recullen
ormeigs de tota mena
i com un xop es mullen,
com abatut de pena
se sent que l'ome fa:
—Remalehida pluja!...
Dos rals!... Avui no es dina!
Lo recullit no puja
ni per menjar sardina!
Bon goig pugui fumâ!*

Æ. Guanyabens

EL BALL DE TORRENT *

DESDE les derrerries de la centuria passada fins a l'any 40 de la nostra, venia formant part de les grans festes populars de les ciutats de Valencia, Sagunto, Segorbe, Liria, i altres llocs d'importancia de l'antig regne, el ball anomenat *de Torrent*, que, segons se creu, era una parodia de les festes am què la població d'aquell nom avia obsequiat an els vi-reis de Valencia am motiu d'una visita que varen fer-hi.

Per més qu'aquesta ridiculissació pantomimica i grotesca ha tornat a representar-se, d'ales-ores ençà, alguna vegada qu'altra, no ha obtingut l'exit d'altro temps en què servia d'entreteniment i esbarjo an els nostros pares i avis i feia l'admiració de nosaltros meteixos, criatures encare.

El desitj de conservar en lo possible el record d'aqueixa festa, destinada a desapareixe molt aviat de les costums del nostro poble, si és que ja no ha desaparecut a ores d'are, ens decideix a reproduir unes lleugeres apuntacions dels principals episodis de què es componia, creient que no deixaran d'interessar an els amants de fer inventari de les coses que s'en van.

ORDRE DE LA REPRESENTACIÓ

A les vuit del matí del die en què avia de celebrar-se, surtia una comissió de disfregats qu'es titulava *El Repès* i que, recorrent els principals carrers i places i punts de venda de la població, tot fent veure que revisaven els pesos i mesures, exigien a qui els semblava bé una petita multa o retribució, inventant o alegant qualsevol causa o motiu infundat.

A les dotze d'aquell meteix dié s'aplegaven a les Cases Consistorials, o a qualsevulga altro llog principal designat previament, tants disfregats com

* Per vies del nostro erudit colaborador D. Roc Chabàs, de Valencia, hem rebut aquesta curiosa ressenya del *Ball de Torrent*, que no vacillem en insertar creguts de què serà de l'agrado dels lectors de L'AVENÇ.

volien anar-hi. N'hi avia que figuraven els vi-reis; quatre o cinc que componien l'Ajuntament, un d'ells amb un grand bastó a la mà estraient l'arcalde am la seva vara; un altre, d'eclésiastic, que representava el capellà; un altre, vestit de levitó, que feia de notari, amb un grand llibre vell sota l'aixella i una

El Repès

olla grossa i una banya a la mà que li avien de servir de tinter i de ploma; dos o quatre am gramalles, que feien de porters o macers; varis altres am trajos diferents, fets an el seu gust; i ademés tots els qu'avien de figurar en les dances, comparses, etc.

Allavors, si el ball es feia am bons directors i am força entusiasme, els vi-reis i el capellà eren portats en un cotxo; si no, el vi-rei anava a cavall am la

La Cabalgata

seva senyora a la gropa, i el capellà montat en una mula o a dalt d'un ruc, lo meteix qu'els de l'Ajuntament, el notari i els macers, precedits del dolçainer i del tamborino tocant una tonada típica de la funció, qu'es feia sentir sempre que funcionava l'Ajuntament. Vestits els principals personatges am robes exa-

gerades i de colors llampants, manifestaven de la manera més ostentosa i ridícula, am mil ademans i contorsions, de vegades grand valor, de vegades extremada cobardia, ja superior intelligencia, ja ximpleta o supina ignorancia; sobre tot els de l'Ajuntament, perquè hi hà qu'advertir qu'els seus individus eren els que donaven el to a la funció i la gracia an els successos. Aixís anava recorrent els carrers de la ciutat la comitiva o *Cabalgata*, com l'anomenaven, convidant an el public, al sò de la musica, per a la funció de la tarde i esmerant-se al meteix temps en complaure i agradar an els vi-reis.

A la tarde, a l'ora convinguda, els de la Cabalgata i tots els qu'avien de pendre part en el ball es reunien en el meteix llog en que s'avien ajuntat al mitj-die i en la meteixa forma que'en la Cabalgata, i, posseit cadescú del seu paper, emprenien la marxa, fent notar el capellà i els de l'Ajuntament an els

La volta per la plaça

vi-reis tot lo que hi avia de notable pels carrers i places, finestres i balcons; fins que, en arribant allà ont s'avia de celebrar el ball, que generalment era una plaça o altro punt espaiós, senyalat previament am bancs i cadires, hi donaven la volta saludant afectuosament a tots cantons.

Després s'asseien en el llog de més preferencia i l'arcalde feia sonar un desmesurat esquellot que li servia de campana tant en aquêt-cas com en els de restablir l'ordre, fer parar alguna dança o manar qu'es disposés algun altro spectacle. Allavors surtien al mitj de la rodona una colla de parelles d'amdós sexes, vestits a l'istil del país, i es posaven a ballar al compas de la musica de la dolsaina i segons costum del poble.

An això surtien els dos vi-reis, i, donant una volta de bracet, es collocaven al mitj i començaven el seu ball: el vi-rei am moviments lleugers i gravissims, desinvolta i lleugera la vi-reina. Al cap de poca estona l'arcalde substituia al vi-rei en el ball, i per ultim el capellà an el arcalde.

Seguia després:

La dança dels Oficis, qu'es componia de varis disfregats que, portant alguns dels instruments o eines dels qui volien representar, donaven certes voltes al compas d'una tonada especial, dirigits per un qu'es fingia mestre de l'orquestra.

El ball de les gitanes, també am musica adequada.

El regidor xasquejat. Collocada a un dels de l'Ajuntament, en el llog qu'el gravat indica, una llenca de fusta amb un coet adossat, calaven fog an aquêt, i el regidor arrencava a corre com un boig, fins que, consumit el coet, es deixava caure a terra com mort. Esparverats els seus companys, cercaven a

El ball de la vi-reina i el capellà

l'agressor fent mil ganyotes i gesticulacions, empenyant-se en trobar-lo unes vegades dessota una pedreta, altres entre els plegs del mocador que duia a la mà alguna de les noies més agraciades de la concurrència.

El pas del barber (am musica propria). Representava qu'un barber, tot afeitant a un subjecte am llargues barbes qu'anava de camí, el degollava en

Els Oficis

una de les passades de la navaja, robant-li després la bossa i amagant-se. Llavors l'Ajuntament surtia a la seva persecució, i, sense parar mai de gesticular i de fer les figures més rares, se n'anava a cercar-lo dessota el mocador o el berret d'algun dels espectadors, o entre els volquers d'un nen de mames, o en altro llog no menys inesperat. Per fi el trobaven: i a-les-ores, per castig, o bé els moços fingien afusellar-lo, fent-lo passar de primer per les formalitats de fer testament davant del notari i de confessar-se amb el capellà, o bé el tiraven a la pica de la font, si és que l'interessat s'hi avenia.

El ball dels vells. Figurava un vell i una vella donant voltes al compas d'una tonada a proposit. De sobte, la vella, de resultes d'una empenta que li

El regidor xasquejat

Les gitanes

donava el seu ballador, queia a terra, fingint morir de la caiguda. A-les-ores se repetia amb el vell la meteixa o pareguda escena qu'anteriorment amb el barber.

L'esternut. Es fingia que, avent esternudat la vi-reina, del susto queien tots a terra desmaiats, fent les convulsions i els moviments més ridiculs; fins

El pas del barber

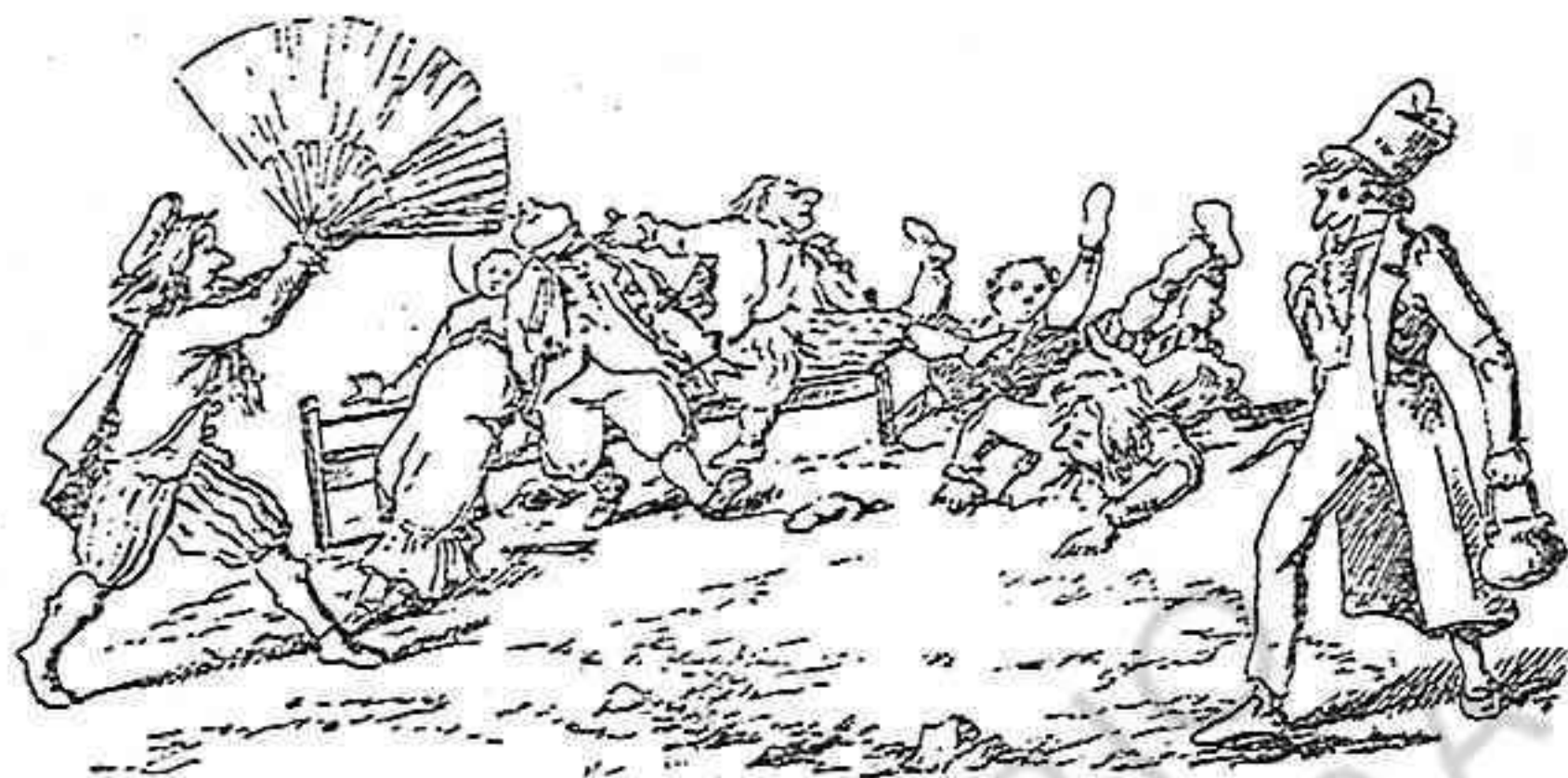
Ball del vell i la vella

qu'un dels regidors agafava un monstruós vano i es posava a fer-los vent, retornant-los aixís del seu desmai.

L'Estudiantina. Una colla de minyons disfregats amb el trajo que va usar-se fins a l'any 1837 a 38, després de recorre els principals punts de la població tocant en diferents instruments la tant coneguda *Jota aragonesa* i cantant cobles, arribaven a la plaça o rodona i hei donaven una volta. Després surtien al mitj, a voluntat, moltes parelles d'amdós sexes disfregades, i ballaven una estona als acords de la musica.

El refresc. Figurava el que l'Ajuntament de Torrent avia donat en altro

temps an els vi-reis. Es presentava una comissió del Concell amb els macers o porters duient grans grapinyeres i safates, plenes les primeres d'aigua de midó

L'esternut

i rublertes les altres de bocins de fusta pintats com si fossin dolços, bolados i bescuits. Així qu'els vi-reis i els seus acompanyants es veien xasquejats, ho engejaven tot a rodar, llençant-ho enlaire en totes direccions.

Els formants o dançants. Eren una comparsa de disfregats de blanc, am faldilletes, que duien a les mans unes vegades rams de flors, altres vegades

L'Estudiantina

arcs cuberts de fulles verdes o panderetes; altres, al compas d'una musica peculiar, feien varies figures i evolucions.

El ball de la baieta. Es diu qu'era el més antig de tots. El componien una colla de disfregats de llauradors d'aquell temps, amb els caps passats per altres tants forats practicats a lo llarg d'una peça de baieta, formant una cadena. Ballaven donant voltes al compas de la musica i formaven diferents figures: estrelles, serps, semicirculs, anelles, etc.

L'arcalde amagat. Aquêt funcionari, com aburrit i cansat del seu carreg, fingia amagar-se, i a tal fi s'enfilava, a la vista de tot-om, a dalt d'un pal clavat

L'arcalde manant que pari la dança

Els dançants

amb anticipació en un dels cantons del clos; però fent com si ningú el vegés. Els seus companys, com no sabent ont era, el cercaven per tot arreu, divertint an el public amb els seus acudits i extravagancies; i aixís qu'el veien demostraven de la manera més expressiva la seva alegria i satisfacció.

La dança de la baieta

L'arcalde amagat

Els alcides. Eren uns quants individus disfregats de tals, am grands maces o porres a les mans, qu'al sò de la musica feien varis exercicis de força i d'equilibri.

Les andes (els baiards). Consistia això en uns baiards, portat cada un d'ells per quatre disfregats, en els qu'eren conduits varis regalos de sorpresa,

figurant els uns un bonic ram de flors, altres una panera de fruites, altres un gerro amb el seu pedestal, etc.; vistosos tots i molt ben arreglats. A l'anar els de l'Ajuntament a regoneixe'ls, els sortia de dintre un xicot vestit de vermell fingint-se el dimoni, o algun gos o gat, o bé coloms o aucellets de tota mena qu'es posaven a volar; mentres se celebrava l'acte tirant coets i petards. Les *andes*, qu'en algunes ocasions eren nombroses, alternaven amb els balls, pantomimes i passos.

Els contrabandistes. Amb aquesta pantomima s'acabava la festa. Varis disfregats de *majos* o *gitanos* andalusos, omes i dones, després de recorre la po-

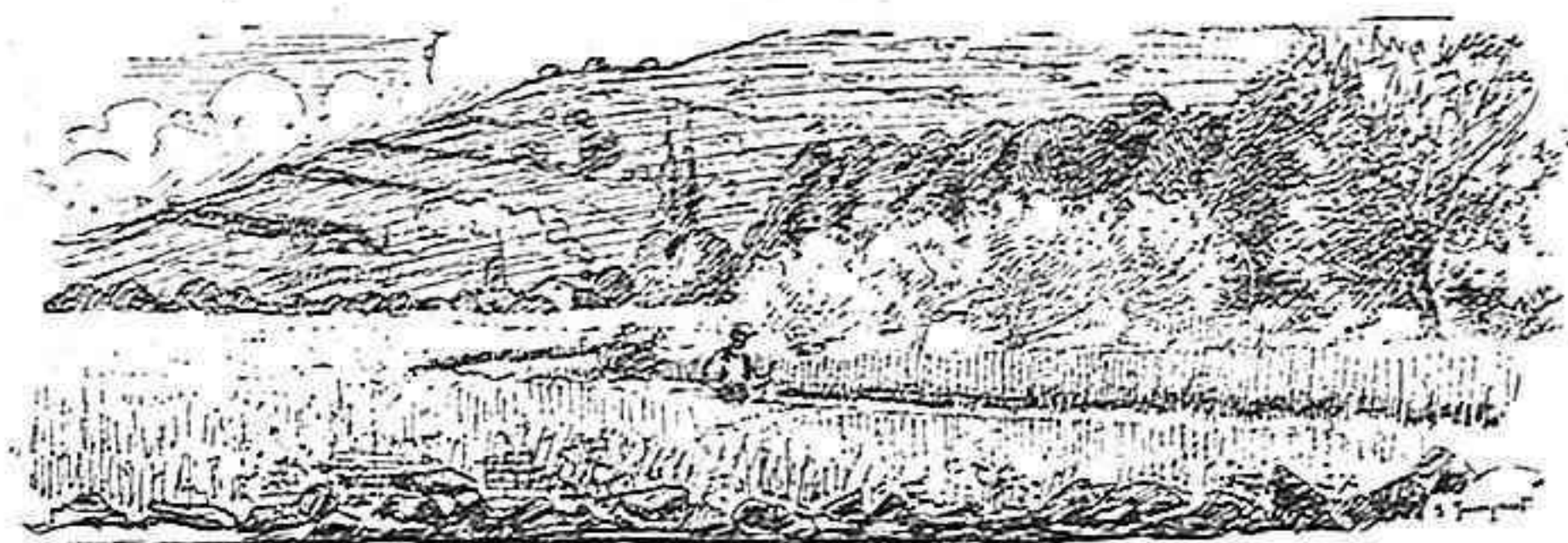

Els contrabandistes

blació tota la tarde montats en fogosos i ben guarnits cavalls i tirant confits i altres dolços a la gent, arribaven a la plaça desmuntats, es ficaven a la rodona fingint-se amigs de l'autoritat, collocaven una taula per a la venda de tabacs, qu'eren figurats i de fusta, i s'hi posava a vendre'n una de les noies de la colla, que per lo regular era triada entre les més vistoses i bufones de la població. A-les-ores els de l'Ajuntament s'adonaven de què els tabacs eren de contrabando i surtien am moltes precaucions per a apoderar-s'en i agafar an els contrabandistes; però en aquell punt s'armava tal batussa, fingint-se d'una part i d'altra tant aviat vencedors com vençuts, qu'acabava la festa amb una confusió indescriptible; i per més qu'aquesta en semblants casos resultava inofensiva, va donar llog a què en lo successiu, en el regne de Valencia, de qualsevol acte portat a mal terme, es digui que «ha acabat a garrotades, com el *Ball de Torrent*».

GONZALO VALERO MONTERO

UN ALTRO ABRIL

*Am ses flors blanc-de-neu l'agrella s'és vestida
sobre l'agre fullam, qu'un verd ermós tenyeix;
la mocallosa am cants a la puput convida,
i l'òm també floreix.*

*El tit! tit! dels aucells, el polsim de rosada,
aquesta soletat qu'envejarien molts,
tot parla de l'Abril passat, i a la vegada
de tu, cor dolç!*

*El nostro bosc encare mirant al cel s'encorva
ferreny i fosc com sempre, i l'arbre corpulent
com am brancam de cervo el pas del sol destorba
sobre el camí esplendent.*

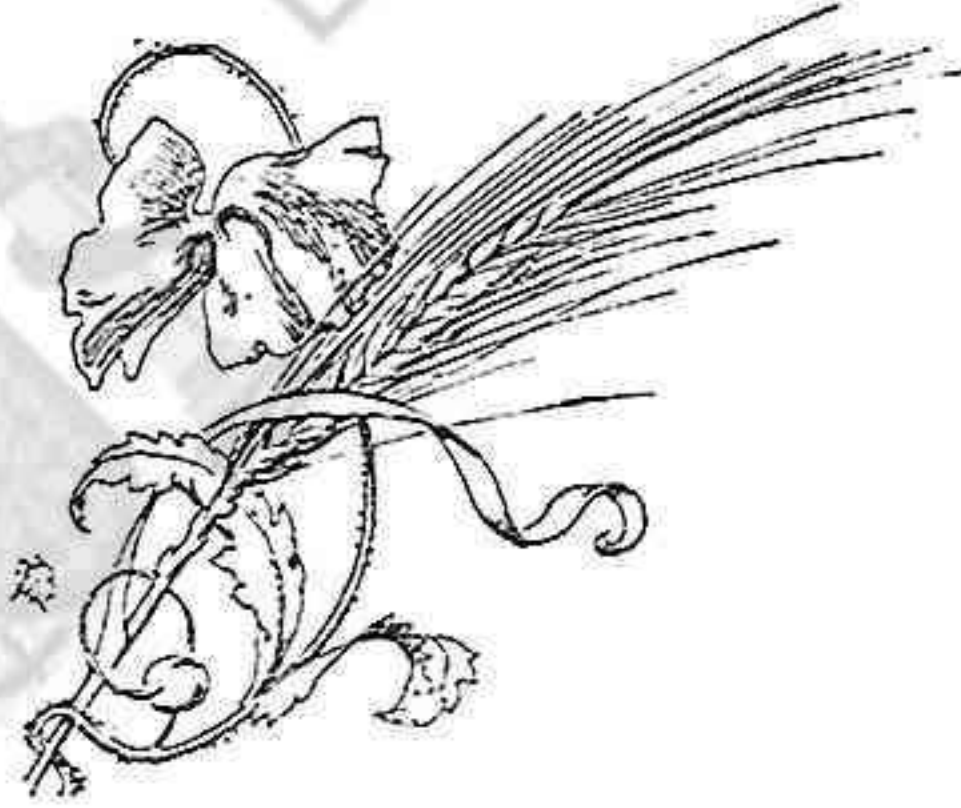
*Més ai! Dintre la soca, de molsa atapaïda,
are els conills saltant-hi, ben lluny de tot parany,
aguaiten, més no els sopta la petja repetida
de ningú, enguany.*

Quand va venir l'ivern, veient ma cara trista,
am gebre crestallí va embolcallar-me el cor:
riquesa no hi avia qu'em distragués la vista,
perdut el meu tresor.

Més ai! El cant, la flaire, les poncelles badant-se,
el sanitó ambent, el blau agonitzant,
ensenyen al meu cor, qu'are d'estar no es cansa
per tu esperant.

Del poeta anglès

Edmund Gosse

TOT FENT CAMÍ

(CROQUIS PIRENAICS)

LEGRE s'aixecava el die, com de festa. Les fondalades frondoses comunicaven llurs secrets a les regions de roques nues i espadades per medi de remors agradables. Aixís la naixenta joia s'endinsava fins als recons més reclosos de la montanya.

Dominant aquestes delicades remors, per un dels curriols que menen de les jaces del Canigó als primers pobles qu'el volten, se sentia el brugit sec d'unes veus alterades.

La que més se feia sentir era la del vell pastor Jepic, fill de Pont de Molins, que s'estava a França desde qu'als seus vint anys va desertar per no servir al rei d'Espanya.

La seva muller, la Teresa, que duia un bon feix de desques i una pesanta restellera d'esclops, de tant en tant s'exclamava am veritable obstinació de lo que deia en Jepic. Amdós anaven a fira a Prada de Conflent per a tractar de vendre-hi un vedellet d'erмосa planta que marxava devant d'ells, seguit de l'amorosa vaca.

«—I bé! Jo te dig que cal pas que t'escarracis, qu'en Farriol de Corçavi l'aurà pas a la nostra Catrineta. És pas per ell, i jo sé bé per què.

—Donc parla, ficu't bergant! Diga-me d'un cop què te parei! És ben bé xò qu'ens cal a nosaltros, tristos pastors, de la maridar am quelcús que tinga quelcom, qu'aja pas de se tracassar com los seus pares. I bé! Per què no et plau?

—Bé ho sables prou!—deia en Jepic, sense girar la testa.—Perquè me recordi qu'era força més vei que tu quand ens varem casar, i jo sé la vida que m'has regalat. Cal pas jugar la repetició. Les dones, quand trapen marit vei, fan com les goces am los cans sanats, qu'els malmeten a queixalades.»

Venia una estona de quietud entre el mal aparellat matrimoni.

El die era ben alt. Ja totes les remors concertaven, tots els murmuris amagats se deixondien: la joia de la matinada s'esbargia.

Un aire fresc somovia elegantment les fulles com aposta perquè s'espolsessin la rosada. A mesura qu'el sol guanyava camí, els cingles mudaven de tons, mostrant relleus que la foscor amagava. Lo qu'era abans més alterós semblava ara de bon trascar.

La Teresa tornava a la brega, sofocades les seves paraules pel grand feix que duia á l'esquena.

«—I bé! La Catrineta diu que se vol casar. I la minyona té ragó, qu'après a moltes passa el temps. Jo li parli del Farriol de Corçaví, que li porta llei, i qu'està bé de cabals. I après tot, és pas tant vei com això. I tu, ane qui te decantes, Jepic?»

—Ho som pas pensat jo, encare. Cal pas tanta pressa! La Catrineta és bona i guapa, i li mancarà pas al seu temps un minyó trebaiador, i menaran mellor vida que sons pares.

Espia! A l'altro ban de la ribera passa en Marquillo de Glorianes ambe quatre vedells, si no m'erri. Aquei és un guapo minyó!»

Per un camí que voreja el torrent de Llec pel costat oposat al dels pastors hi venia feia estona un jove ben plantat i vestit de festa que menava devant d'ell quatre vedells rossos com l'or, d'ulls negres com la tinta, de morro tendric i net, enjogaçats, fent camí a saltirons secs i seguits, entretenint-se a flairar cada erba que penjava dels marges.

Tots anaven a Prada, i no varen tardar a ajuntar-se, com els camins, per una passera sobre el torrent.

«—Bonjurt, Marquillo!

—I donc, que tabé veniu a vila? A venre el vedell?

—L'amo vol venre la brava i tot.

—La brava i tot? I sembla bona peça!

—Si n'és de bona! Fa pas un bon pensament, l'amo, de se la venre! Manyaga com un ca, trebaiadora per la terra, cada any a prenys i sempre forta, am salut per la donar a totes les seves companyes del cabal. Si vegessis, Marquillo! Gica anar cada bonya que ni les dels carlins d'Espanya!

—Vaca hi hà que don a son amo mellor rendiment que deu mojudes de bona terra.

—Ja ho podes ben dir! M'en recordi d'una, de quan jo era nin, que vaig sere un any bover cap a la banda d'Olot, qu'avia pagat an el seu propietari les quintes de dos minyons tant sols de la llogar pel corre-bou, qu'allí hi són molt afectats. I quand la vaca estava més enfutismada de la rabior de la brega, l'amo s'hi acostava, i, tot la manyagant i dient «—Pitita! Pitita!», se l'emmenava al cortal com un xai am la potxa plena.

I tu portes bon bestiar!

—O! És força guapo!»

Conversant sobres de les besties arribaren a Taurinyà. A l'ostal varen menjar un bocí i beure un gotet de nogat, pagant en Marquillo. La Teresa es va puguer desembraçar un moment de la feixuga carrega, i varen empendre de nou el camí amb un xic més de dalit.

En Marquillo anava endavant picant els seus vedells amb un branquilló de castanyer. En Jepic va quedar un xic enrera per aver ajudat a carregar el feix a la seva muller.

«—Què diues?» li va cridar en Marquillo. «I la Catrineta? Encare té aquell visatge d'angels? Sé pas de n'ont la seu tret aquella minyona. C'è que té pas res de vos ni de la vostra dòna.

—A fè s'ens arretira pas gota. I el qu'és a caracte, té pas res de sa mare.

—I bé! Merci, mon marit!— va dir la Teresa, bromejant de mala gana.

—I fringaire, en té pas cap?

—Sa mare li en vol donar un que fa pas per ella. Mé... aquí son jo per la deslliurar, pobriçona! La Teresa no pensa qu'amb un marit de sous: jo pensi que hi cal tabé un poc d'inclinació.

—Si me la vulguessiu gordar, pod-ser calca die...

—Mira que si te preng per la paraula!... Bé sabs que pla m'agrades, tu, Marquillo!»

Aquét s'avia avençat seguint els vedells. El sol ja era prou alt i començava a picar. El jove anava fent camí, ben llest, tot cantant.

Ja avien entrat al pla. Petites ondulacions del terrer separen els conreus ben regats, els camins són vorejats d'arbres frondosos, i al mitj de la plana hi hà Prada la riallera, la vila major del Conflent.

Al passar vora l'enrunat monestir de Cuixà, convertit en pagesia, am son cloquer macís reposant sobre uns contreforts tant alts com les naus de l'iglesia, en Jepic va dir, cridant, an en Marquillo:

«—Tu! Són aquéts bergants de frares que se feien la vida regalada, ací dedins!

—Hi hà qui diu que tenien frareses per que res els manqués.»

Varen passar Codalet i arribaren a la vila de Prada.

Els carrers tenien l'aspecte endiumenjat. Un ferrer que solia moure grand soroll tota la semana a l'entrar a la vila, s'estava assentat fòra el portal llegint pausadament *L'Indépendant* de Perpinyà. Devant de les quadres i estables s'hi enganxaven *charrettes* i *panniers* per als qu'anaven a passar el die a Vernet o a Molitg.

La Teresa es va dirigir a la plaça de l'iglesia a vendre els esclops i les desques a un botiguer. Els dos omes, amb el bestiar, anaren a la plaça ont aquét se fira en la carretera de Perpinyà a la Cerdanya.

No avia passat una ora qu'en Marquillo buscava entre mitj de pagesos i bestiar an en Jepic. Li va posar les mans a les espatlles i li va dir:

«—Jepic! Que me la gordeu, encare? Som fet bona venda, ting calca lluisa a la potxa, un bon teulat, cortals i una poca de terra a Glorianes. Si em voleu per genre, jo bé us vull per sogre.

—I cert qu'ho vull! Sempre te som tingut per un galan minyó, i suara véns de m'ho demostrar. Jo som trist i pobre: ting pas més per te donar que la Catrineta pelada. Mé... calla-te: si vols tabé la Teresa, ja ho sabs!»

Aquesta estava, com els omes, ben contenta: ja no pensava gens amb en Farriol de Corçaví.

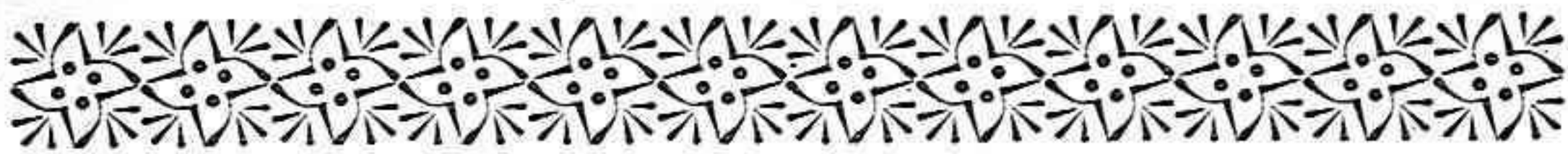
En Jepic va vendre també el meteix dematí la vaca i el vedell. A mitj-die varen menjar tots plegats convidats per en Marquillo, i poc varen tardar a sortir de Prada.

Tot fent camí, en Jepic estava satisfet per lo del casament i un xic cavilós pensant en la venda de la vaca, decretada en mal-ora pel seu amo.

En Marquillo pensava en l'abraçada am que sorprendria a la Catrineta; abraçada que sens dupte no fóra la primera.

J. MASSÓ TORRENTS

LA REFORMA LINGÜÍSTICA

Llegim en *La España Regional* del Juliol:

«Es un libro el de Pons y Massaveu que se lee con gusto, á pesar de su rara ortografía, que distrae la atención por la necesidad de descifrar muchas palabras.

»Nos ha llamado la atención una especie de clave adherida á la portada del libro, en la cual se nos explica cómo deben pronunciar el catalán los catalanes de fonética oriental.»

Poc a poc. Nosaltros no expliquem *com l'hàn de pronunciar*: expliquem *com e! pronuncien*. Qualsevol podria pensar-se qu'els catalans de fonetica oriental pronuncien el català d'una manera i nosaltros els donem regles per pronunciar-lo d'una altra. I no és això. Les regles donades en l'advertència a la qual aludeix la citada revista, són regles de pronunciació del català oriental tal com se parla. Que no coneixen el català els de *La España Regional*? Ben bé sembla que no: aquelles regles, qu'auien de saber de memoria, no les coneixen, els han vingut de nou, lo meteix que si fossin empescades per nosaltros. «Se nos explica,— diuen,— *cómo deben pronunciar el catalán los catalanes de fonética oriental*!» A poc a poc. Se us explica *com* el pronuncien.

Vêt-aquí la *clave* adherida a la portada del llibre de rara ortografia:

«1.ª Fòra de silaba dominant, o tonica, la *a* i la *e* es pronuncien com la primera *e* de *ferrer* i la segona *a* de *casa*, que, com és evident, tenen el meteix sò.

»2.ª Fòra de silaba dominant, o tonica, la *o* es pronuncia *u*. Exemple: la *o* de *portar* es pronuncia del meteix modo que la *u* de *surar*.

»3.ª La *r* final és muda en tots els infinitius: *anar, voler, ser, patir*, etc. Se suprimeix igualment en els noms polisilabs acabats en *ér, or*, com *carrer, negror* (excepte en algunes paraules), i en *flor, plor, por, altar, bestiar, campanar, clar, colomar, paladar, quintar, pler, air, monastir, dur; madur, segur* i algun altro mot.»

No són veritat aquestes regles? Ens les hem empescades? I saben els de *La España Regional* per què les hem donades? Doncs hem donat aquelles tres regles per a evitar qu'els catalans orientals *llegeixin* amb una pronunciació diferent de la seva quand *parlen*. Un català de fonetica oriental no pronuncia cap *r* final d'infinitiu; es posa a llegir i la pronuncia. S'explica: dingú li ha ensenyat a llegir català, troba una *r* escrita i pronuncia aquesta *r*. No *llegeix* com *parla*. D'això ell ne diu no sapiguer llegir català. Doncs ensenyem-n'hi; donguem-li a coneixe les regles de pronunciació del català que parla; diguem-li: tal *r* no *s'hà de pronunciar*, millor dit, *no es pronuncia*: no es diu parlant, no *s'ha* de dir llegint. Es comprèn el per qué de la nostra *clave*?

Are: que hi hà catalans que pronuncien tota *r* final? Per a aquèts no está escrita la *clave*. Que hi hà qui creu que no hà de callar-se cap *r* final? Ah! En això no ens hi fiquem en la nostra *clave*. Quina pronunciació és la bona? *Com s'hà* de pronunciar? Nosaltros no fem sinó explicar *com* pronuncien el català els catalans de fonetica oriental; res més. Si algú dongués mai an aquèts catalans regles de pronunciació diferents de les donades per nosaltros en la citada *clave*, d'ell sí qu'es podria dir qu'ens ve a explicar *com hem* de pronunciar el català, an ell sí que se li podria dir, i dir-li-ho no seria desbarrar com ho és dir-nos-ho a nosaltros lo qu'ens diu *La España Regional* en els dos paragrafs que segueixen als dos ja copiats i que diuen aixís:

«Para que todo el mundo acatara esta norma fonética, fuera indispensable una sanción *rigurosa*, por ejemplo: Desde hoy consideraremos como catalanes *mal hablados* á todos los que se separan de las anteriores reglas de pronunciació.

»Nunca se ha derivado la pronunciació de un idioma de un Tratado de Fonética, de igual modo que el tiempo no es resultado de las oscilaciones barométricas.

cas, sino todo lo contrario. Querer uniformar la pronunciación de todo un pueblo es tarea tan imposible como la de igualar las tradiciones, las costumbres y los cantos populares de las diversas comarcas que lo componen.»

BIBLIOGRAFIA

MONUMENTS PRIMITIFS DES ILES BALÉARES, par EMILE CARTAILHAC.— *Toulouse: Librairie Edouard Privat, 1892.*

Un vol. de 34×26 cm., 80 planes, illustrat am 82 plans i dibuixos, i 51 fotografies am notícia explicativa, i cobertes tela inglesa, 70 ptes. (1).

M. Émile Cartailhac fa temps qu'es va dedicant am molta constància a l'estudi de les primeres civilitacions umanes. Entre les seves obres n'hi hà una en qu'es va ocupar en part dels monuments de les Balears; però aquella (*Les Ages préhistoriques de l'Espagne et du Portugal*) era més obra de referències que d'observació pròpia. Per xò, sens dupte, és més completa respecte a Portugal qu'a Espanya, perquè en aquella nació els monuments megalítics són més visibles i s'hi han fet més estudis serios sobre els primitius pobladors i llurs obres, que no pas en aquesta.

Com declara l'autor mateix, lo incomplet del treball que va fer a les-ores l'ha incitat a acabar-lo, i per xò va anar a les Balears, ont esperava trobar la solució d'alguns problemes respecte a l'edat de pedra i als primitius pobladors del Mediterrà. En aquelles illes s'ha trobat amb un grand nombre de monuments d'una edat posterior, la major part ineditos i tots poc estudiats. Això l'ha mogut a fer un treball molt grand, qu'ha donat per resultat la publicació de l'importantíssim llibre de què parlem.

Aquêt és principalment una recopilació ordenada dels materials que donen les illes de Menorca i Mallorca per a refer l'istoria de llur civilitació més primitiva. No és un llibre en el que s'hi fan teories, no: l'autor judica que no és ora encare de sintetisar, sinó d'estudiar detingudament els rastres qu'aquelles edats remotes ens han deixat en els monuments de pedra. Aquêt llibre és una monografia, però com a tal completíssima. En l'edició es veu que no s'hi ha planyut res, tant per l'aspecte tipogràfic com pels plans i seccions que s'intercalen en el text. Les 51 grans fotografies que l'acompanyen són d'una perfecció admirable de procediment i transporten an el llog dels monuments reproduïts.

L'autor no ha fet per xò solament un acopi de materials. A l'estudiar personalment els llocs y al contemplar el conjunt de totes les seves observacions, ha pogut refer ciutats senceres de les qu'en queden molts vestigis. En poques obres un om se pod fer tant carreg de la vida de les poblacions primitives, tal volta per la circumstància favorable de que poques localitats presenten un conjunt tant complet de monuments com les illes en qüestió.

En el capítol primer dóna M. Cartailhac una notícia bibliogràfica de les obres qu'abans de la seva s'han ocupat dels monuments megalítics de les Balears: és discretíssima i prou completa en lo més essencial. Extreu els passatges d'Estrabó i de Diodor de Sicília relatius an els balears, i passa revista de les obres referents a la qüestió desde la d'Armstrong sobre Menorca fins a les divagacions euskàriques d'en Sampere y Miquel.

El capítol segon és consagrat a la descripció dels monuments, per quina sola classificació un pod fer-se carreg de la principal novetat que presenta aquesta obra: *les ciutats o burgades, les muralles, les construccions de l'interior, cavernes me-*

(1) Els preus d'aquesta obra i de les demés de qu'es parla en aquêt numero de L'AVENÇ, s'entenen posades en la nostra llibreria, compresos el cambi i els ports.

galitiques, edifici principal; les torres o talaiots; les tombes dites naus o navetes; els pous anomenats potarras; les grutes artificials. L'estudi, fet amb aquèl metòde, aclareix i augmenta considerablement l'importància dels monuments de les illes veïnes. En això M. Cartailhac ha fet el primer treball de conjunt al mateix temps qu'ha arreglat més material que ningú.

Una notícia copiosament il·lustrada dels objectes, armes, ornaments i utensilis trobats segura o probablement en els monuments abans descrits, forma el capítol terç. Dona bastanta llum sobre la vida íntima del poble constructor dels talaiots.

M. Cartailhac va depositar els ossos per ell trobats en dugues grutes i en una naveta de Menorca en el Museu d'Història Natural de París, aont els va estudiar el Doctor Verneau. Aquest ermós estudi antropològic (qu'ens porta massa lluny, com tot estudi basat en una sola ciència) forma el capítol quart i tanca el llibre de M. Cartailhac.

Quan encare és tant vaga l'idea qu'es té dels constructors de monuments megalítics, qu'a tants pobles i a tantes èpoques distintes deuen pertanyer, es fa molt difícil discutir les opinions manifestades per tal o qual autor; però es pod assegurar qu'els estudis com el qu'are ha fet M. Cartailhac (que senzillament anomena *memoria arqueològica*), en el qu'es recullen materials i s'investiguen am talent propi i am la competència que dona una serie de treballs anteriors sobre assumptos similars, són els que més i millor poden contribuir a l'avenç de la ciència prehistòrica.

ÉTUDE SUR LA CONDITION DES POPULATIONS RURALES DU ROUSSILLON AU MOYEN AGE, par JEAN-AUGUSTE BRUTAILS, *Archiviste de la Gironde, Juge au Tribunal Supérieur d'Andorre*.—Paris, Imprimerie Nationale, MDCCCXCI.

Un vol. de 27x18 cm. i XLIV-314 pags., 9 ptes.

Tant català és el poble del Rosselló com el de Catalunya. L'estudi de M. Brutails es fa, doncs, extensiu a tota la nostra terra.

Avui les ciències ístòriques tendeixen a esbrinar la vida íntima dels pobles. Obeint an aquesta inclinació, M. Brutails ha produït una obra mestra d'investigació i de crítica.

«La vida del poble està feta de petits acontèixements qu'escapen an els cronistes,—diu en el prefaci,—d'actes qu'es repeteixen a cada instant, de treballs quotidians, de gabelles per suportar, de costums quina acció es fa sentir constantment. Tal població ha vist una invasió cada sigle; però cada any els seus abitants han agut de pagar els tributs, cada die s'han doblegat al jou de llur condició, disfrutant-ne els avantatges i sufrint-ne les exigències: aquesta és llur existència real, llur istòria veritable.»

L'autor comença dient que l'istòria del dret rossellonès encare s'ha d'escriure: es perquè tampoc s'ha escrit l'istòria del dret català, malgrat algunes tentatives no gaire afortunades. Si fins are no s'estudiaven sinó els textos legislatius, les costums escrites, M. Brutails ha estudiat, ademés, les costums qu'han estat en vigor o bé qu'encare ho estan, i ha trobat tresors de vida íntima en les cartes i en els arxius notariais.

Un anàlisis lleuger de l'obra ens servirà per a posar-ne de relleu l'importància.

En una notable *Introducció* dona notícia de les fonts bibliogràfiques ont ha begut. En primer llog, les *Constitucions de Catalunya*; segonament, els registres dels notaris i les cartes. D'aquèts documents molts es troben, per sort, publicats gracies als bons reculls de l'Appendix de la *Marca Hispanica*, de l'*Histoire de Languedoc* de Dom Vaissette, i, sobretot, dels *Privilèges et titres* de l'Alart, am quina obra té el Rosselló una collecció de documents que manca del tot a lo restant de Catalunya. Després fa una crítica judiciosa i concisa de lo qu'els autors han dit sobre el dret

rossellonès o català. De les obres de dret publicades a Barcelona no esmenta més que les *Instituciones de derecho Civil Catalán* dels Srs. Brocà i Amell, obra en la que, al dir del propi M. Brutails, s'han abandonat els documents antics, preferint les Constitucions i els comentadors.

En la segona part de la meteixa introducció tracta de les fonts del dret rossellonès. Diu qu'els autors catalans han donat excessiva importància al *Forum judicum* i massa poca a les lleis Franques; que gaire be tant influïren aquestes a Catalunya, com la llengua i la literatura de les Corberes enllà han influït en la formació del nostre caràcter.

La matèria estudiada en els disset capítuls que formen l'obra està sabiament distribuïda com segueix:

Enconresament.—El conreu.—La masia i el poble.—Les monedes i mesures.—El comerç del diner.—Els bens i la propietat.—Alous i tenences.—Diferents menes de tenences.—Condicions generals de les tenences.—Anyades degudes per les possessions.—Servituds degudes per les possessions.—Anyades i obligacions personals.—Condicions de les persones.—La senyoria.—La comunitat d'habitants i el municipi.—L'estat.—L'ordre social.

No és possible, sense llegir-les, fer-se càrrec de lo atapaïdes que són les planes d'aquêt llibre. Dintre del plan donat per l'índex no hi ha punt que no estiga tractat am tanta concisió com am luxó de comprovants.

L'influència de l'element franc en el català; les relacions de la població rural am les classes que tenia demunt; el naixement dels conreus, de les costums, de la casa, de la família; en una paraula, la vida veritable del nostre poble desde el sígle ix al xiv, se segueix am tota claretat en l'estudi de Mr. Brutails.

Pocs solen, com ell, emprendre un treball am tanta consciència i seguretat. A un coneixement serió i com intuïtiu del poble català, uneix estudis i disposicions que li permeten graduar tant lo qu'els catalans han fet en ciència com en art. De la meteixa manera que com a jurista comprèn les nostres institucions, com arqueòleg-artista sent els nostros monuments.

L'autor esmenta algunes vegades l'exagerat patriotisme *provincial* dels autors catalans. Si els estudis aguessin sigut ben encaminats, tal volta no aguera tingut llog de dir-ho. Els juriconsults comentant els comentadors en llog de fixar-se en la costum vivent, els istoriadors tractant l'independència del comtat de Barcelona, tots han sigut moguts de lluny o de la vora per la falsa idea d'una *nacionalitat espanyola*. Romput aquêt prejudici, els estudis seguiran un altro curs més en harmonia am les tendències modernes.

Am tot i que de l'estudi de M. Brutails s'en desprenen molts arguments en pro del particularisme, s'hi llegeix algun elogi indirecte a la grand unitat francesa que no lliga pas am l'esperit general del llibre.

LES RELATIONS POLITIQUES DE LA FRANCE AVEC LE ROYAUME DE MAJORQUE (*Iles Baléares, Roussillon, Montpellier, etc.*), par A. LECOY DE LA MARCHE.—Paris, Ernest Leroux, 1892.

Dos vols. de 25X17 cm., XIV-515 i 576 planes, 2,5 pessetes.

Aixís com l'obra de M. Brutails tracta la vida de cada die del nostre poble en l'Edat Mitjana, la de M. Lecoy de la Marche abraça les relacions diplomàtiques de la casa d'Aragó durant les epoques istoriques més floreixents pels països catalans. Totes dugues es completarien per nosaltros si la segona estigués a la talla de la primera.

L'autor explica a quina circumstància casual es deu la publicació d'aquet voluminós llibre. Va trobar part de l'Arxiu dels reis de Mallorca dintre dels de la casa

d'Anjou, avui a la Biblioteca Nacional de Paris, i, esperonat pel desitj d'acabar de coneixe del tot la casa de Mallorca, d'istoria tant moguda i interessant, va corre els arxius de Montpeller, Perpinyà, Barcelona i Palma, recullint una quantitat de documents am la qu'ha format una collecció diplomatica que passa de cent peces, pod-ser la part més important de l'obra.

Però les excursions qu'ha fet per les capitals de l'antiga nacionalitat catalana en busca de datos escrits i de monuments, no li han aprofitat gens ni mica per a la coneixença etnica del nostre poble. Aixó fa qu'am tot i l'acopi d'estudis am que istoria les qüestions entre els successors de Jaume *el Conqueridor*, camina constantment entre duptes i no comprèn el caracter dels nostros reis ni es dona compte de llurs actes.

El sorprèn, per exemple, la familiaritat am que D. Jaume i la cort accepten a Tarragona un dinar de Pere Martell, un senzill comerciant, per a tractar-hi de l'expedició de Mallorca; troba que no lliga am «le naturel fier et altier de leur race» i am «la sévérité de l'étiquette espagnole (!)». Aproposit d'un parlament qu'en Desclot posa en boca de Pere *el Grand* al dirigir-se als seus vassalls durant l'invasió de Felip *l'Atreuit*, diu que les seves paraules són massa desinteressades per ser verosimils.

Per discutir aquestes coses cal no aver entès l'esperit que vessa per tot arreu en la *Cronica del rei En Jaume* (el millor retrato del *Conqueridor*), aixís com tampoc les demés croniques, ni les cartes reals i altres documents catalans que cita.

Per altra part tenim els nostros duptes sobre l'interpretació del catalá que faci M. Lecoy de la Marche. Parlant del meteix Pere Martell, diu qu'era «Comitre de galeras, dit la chronique royale»; i la cronica real no diu això, sinó *comit de galees*, perquè està en catalá. Ont se llegeix *Comitre de galeras* és en la poc escrupulosa traducció castellana de Flotats i Bofarull, que l'autor aguera pogut citar, tota vegada que s'en serveix. En el proleg confessa deure agraïment a D. Manel de Bofarull, arxiver de la Corona d'Aragó, per l'interpretació dels documents que, per ser «en vieux catalan», estaven «herissées de difficultés assez serieuses».

Ademés, una altra circumstancia, el prejudici religiós, el priva de veure-hi clar en les qüestions religioses lligades am les cases d'Aragó i de Mallorca. No cal dir, doncs, am quina antipatia parla de Pere *el Grand* per aver desobeit les ordres del Papa, que per ser francès afavoria a la França. Fins està a punt de dir que Catalunya s'avia de deixar invadir pels exercits de Felip *l'Atreuit* perquè aquêt venia en nom de l'Iglesia, mentres qu'el rei dels catalans estava excomunicat. An aquêt principalment no el deixa de petja, aprofitant tot lo possible per denigrar els seus actes: mal si està indecís, mal si fuig, i pitjor si estén francesos a terra a cops de maça. A l'inversa, els reis de Mallorca, que reunien qualitats bones i dolentes, que tants bons rastres de sabia administració i intelligencia deixaren en els seus estats, lo meteix obren franquejant les portes del Rosselló, i, per consegüent, de Catalunya, a l'exercit francès, com batent moneda a Perpinyà.

Ja era ora de que s'estudiés seriament la creuada francesa contra l'Aragó i qu'es corretgissin els erros qu'abunden en Muntaner, qui sempre està, com és natural, de part dels seus prínceps. D'aquêt treball de rectificació n'ha fet M. Lecoy de la Marche una bona part, però no tot lo que podia, per mor d'estar massa apassionat com a catolic i com a francès. I és llastima, perquè l'istoriador del rei René s'ha servit de més materials que ningú i dels dos bans, encare que del cantó dels vençuts siguin més escassos i incomplets. No cal dir que per ell els nostros cronistes no són tan sols *naïfs*, com s'ha dit fins aquí, sinó molt sovint mentiders i plens de mala fè. I com qu'els ha de seguir pas a pas, és curiós de veure com s'oposa a un text amb un dupte, quin dupte és fill a la vegada de no coneixe M. Lecoy de la Marche el caracter del poble i del país qu'investiga.

En el proleg diu que té la pretensió d'aver fet obra d'arxiver, d'istoriador i de

critic. La millor qualitat que l'autor té és la d'arxiver: les altres dugues, tot-om qui llegeixi la seva obra les hi regatejarà.

Però tampoc s'hà de confiar del tot en l'arxiver. Moltes errades de noms propis no les ha corregit al cap-de-vall del llibre: alguns pobles hi hà esmentats que mai han estat en el mapa. An en Bernat de Santa-Eugenia el fa constantment senyor de Torrelles en llog de Torroella de Montgrí. En una nota de la plana 14, volum I, corregeix a Ibn-Saïd perquè diu que l'illa de Mallorca va ser presa pels *Francs*, ignorant qu'els arabes anomenaven francs an els catalans.

Per a formar-se una idea d'aont n'està l'autor en el coneixement del poble català, n'hi aurà prou am dir que no pod parlar de punyal o de ganivet sense l'observació de «le trop fameux couteau catalan». *Gladio* també és «couteau catalan». En ocasió del procés del rei de Mallorca, aquêt, irat, es posa la mà al punyal, i l'espantat M. Lecoy de la Marche no deixa de posarhi la deguda nota: «On voit apparaître ici le légendaire couteau catalan, qui joue encore son rôle dans les querelles des habitants du pays».

L'obra acaba am la corresponent incensada a les grands unitats fetes per *llei divina* i parlant de la «barrière naturelle trop insurmontable des Pyrénées».

LA DÉFENSE DES FRONTIÈRES DE LA FRANCE. *Étude par le Général PIERRON.*—Tome premier. [Frontière des Pyrénées.—Frontière Franco-Allemande].—Paris, L. Baudoin, 1892.

Un vol. de 25×16 cm. i XIV-832 planes, 14 ptes.

Res millor que fullejar les planes d'aquesta excellent obra militar per convenc's de que la frontera politica actual de Catalunya no té res d'*insurmontable*, i per veure també que la divisió natural està en l'actual limit lingüistic, no precisament per la major o menor altitud de les montanyes, sinó per altres accidents de la Naturalesa molt més serios y significatius.

En unes quantes planes el general Pierron exposa el desenrotllo estrategic en el cas de guerres ofensives o defensives entre França i Espanya. En lo qu'a la nostra regió toca, els seus estudis es coneix que no són fills exclusivament d'examinar els mapes, sinó de corre els països. Dóna una noticia bibliografica de les obres que convé estudiar abans d'entrar en el nostro territori com a soldat. Un *memento* de les mides qu'aerien de pendre els francesos en cas d'una guerra amb Espanya es un model concís de previsió i ple de substancia.

Com que l'autor és partidari del grand principi de Napoleon de que *per fer-se bons militars no hi hà com llegir l'istoria de les campanyes dels grands capitans*, tot lo restant del llibre (per lo que toca al territori de la llengua catalana) no es sinó un conjunt de documents tots ells interessantissims: opinions de grands capitans sobre la manera de guerrejar a Catalunya, sobre el caracter dels abitants i la naturalesa del país; fragments de troços o descripcions de sitis i batalles desde la guerra de la Successió a la derrera guerra civil; tot triat am la fredor científica d'un veritable estratega, que hi ha afegit, ademés, algunes observacions molt atinades per al seu proposit.

Ell no és partidari de fer la guerra començant per Catalunya, ont els francesos hi han tingut desgracia sempre, i quin territori, aduc amb els moderns avenços, es massa a proposit per a la defensiva i entreté i allarga el camí de Madrit, la capital, que fora l'objecte d'una nova guerra.

És una obra de molt merit dintre de la seva simplicitat, util per lo rica de material d'estudi, i qu'am tot i la diversitat del seus escrits té tota l'atracció de les grands obres de l'art de la guerra, que tant encarnat està en l'ome de totes les epoques, apesar de les seves protestes.

Estampa de L'AVENÇ, de Massó i Casas: Portaterrissa, 21, Barcelona